Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

16 päivänä marraskuuta 2016*

Ennakkoratkaisupyyntö — Teollis- ja tekijänoikeudet — Direktiivi 2001/29/EY — Tekijänoikeus ja lähioikeudet — 2 ja 3 artikla — Oikeudet kappaleen valmistamiseen ja yleisölle välittämiseen — Ulottuvuus — Ei-saatavilla-olevat kirjat, joita ei julkaista tai joita ei enää julkaista — Kansallinen säännöstö, jonka mukaan yhteisvalvontajärjestö voi käyttää ei-saatavilla-olevien kirjojen digitaalista hyödyntämistä koskevia oikeuksia kaupallisiin tarkoituksiin — Tekijöiden lupaa koskeva lakiin perustuva olettama — Sellaisen menetelmän puuttuminen, jolla taataan tekijöiden tosiasiallinen ja yksilöllinen tiedottaminen

Asiassa C-301/15,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Conseil d'État (ylin hallintotuomioistuin, Ranska) on esittänyt 6.5.2015 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 19.6.2015, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Marc Soulier ja

Sara Doke

vastaan

Premier ministre ja

Ministre de la Culture et de la Communication,

Société française des intérêts des auteurs de l'écrit'n (**SOFIA**) ja

Joëlle Wintrebert ym:iden osallistuessa asian käsittelyyn,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto)

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja L. Bay Larsen sekä tuomarit M. Vilaras, J. Malenovský (esittelevä tuomari), M. Safjan ja D. Šváby,

julkisasiamies: M. Wathelet,

kirjaaja: hallintovirkamies V. Tourrès,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 11.5.2016 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

— Marc Soulier ja Sara Doke, edustajinaan F. Macrez, avocat,

— Société française des intérêts des auteurs de l'écrit (SOFIA), edustajinaan C. Caron ja C. Fouquet, avocats,

— Ranskan hallitus, asiamiehinään D. Colas ja D. Segoin,

— Tšekin hallitus, asiamiehinään M. Smolek, D. Hadroušek ja S. Šindelková,

— Saksan hallitus, asiamiehinään T. Henze, M. Hellmann ja D. Kuon,

— Italian hallitus, asiamiehenään G. Palmieri, avustajanaan S. Fiorentino, avvocato dello Stato,

— Puolan hallitus, asiamiehinään B. Majczyna, M. Drwięcki ja M. Nowak,

— Euroopan komissio, asiamiehinään J. Hottiaux, J. Samnadda ja T. Scharf,

kuultuaan julkisasiamiehen 7.7.2016 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY (EYVL 2001, L 167, s. 10) 2 ja 5 artiklan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa vastakkain ovat Marc Soulier ja Sara Doke sekä Premier ministre (Ranskan pääministeri) ja ministre de la Culture et de la Communication (Ranskan kulttuuri- ja viestintäasioista vastaava ministeri) ja jossa on kyse immateriaalioikeuskoodeksin L. 134-1–L. 134-9 §:n soveltamisesta ja ei-saatavilla-olevien 1900-luvun kirjojen digitaalisesta hyödyntämisestä 27.2.2013 annetun asetuksen nro 2013-182 (décret n° 2013-182, du 27 février 2013, portant application des articles L. 134-1 à L. 134-9 du code de la propriété intellectuelle et relatif à l'exploitation numérique des livres indisponibles du XXème siècle; JORF 1.3.2013, s. 3835) lainmukaisuudesta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Kansainvälinen oikeus

Bernin yleissopimus

3 Kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevan Bernin yleissopimuksen (Pariisin sopimuskirja 24.7.1971), sellaisena kuin se on muutettuna 28.9.1979 (jäljempänä Bernin yleissopimus), 2 artiklan 1 ja 6 kappaleessa määrätään muun muassa seuraavaa:

”1. Ilmaisu 'kirjalliset ja taiteelliset teokset' käsittää kaikki kirjallisuuden, tieteen ja taiteen alaan kuuluvat tuotteet, niiden ilmaisutapaan ja -muotoon katsomatta, kuten kirjat – –.

– –

6. Tässä artiklassa mainittuja teoksia suojataan kaikissa liittomaissa. Suoja on voimassa tekijän ja hänen oikeutensa haltijoiden hyväksi.”

4 Bernin yleissopimuksen 3 artiklan 1 ja 3 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”1. Tämän yleissopimuksen mukaista suojaa sovelletaan:

a) tekijöihin, jotka ovat jonkin liittomaan kansalaisia, heidän julkaistujen ja julkaisemattomien teostensa osalta;

– –

3. ’Julkaistuilla teoksilla’ tarkoitetaan tekijöidensä suostumuksella julkaistuja teoksia, joiden millä tavoin tahansa valmistettuja kappaleita on saatavissa siten, että yleisön kohtuulliset tarpeet ovat teoksen luonteen huomioon ottaen tulleet täytetyiksi. – –”

5 Kyseisen yleissopimuksen 5 artiklan 1 ja 2 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”1. Tekijöillä on tässä yleissopimuksessa suojattujen teostensa osalta muissa liittomaissa kuin teoksen alkuperämaassa ne oikeudet, jotka noiden maiden asianomaisissa laeissa nyt tai vastedes myönnetään niiden omille kansalaisille, samoin kuin tässä yleissopimuksessa erityisesti myönnetyt oikeudet.

2. Näiden oikeuksien nauttimisen ja käyttämisen ehdoksi ei saa asettaa mitään muodollisuuksia; oikeuksien nauttimisen ja käyttämisen on oltava riippumattomia siitä, suojataanko teosta sen alkuperämaassa. Tämän vuoksi sekä tämän yleissopimuksen määräysten estämättä määräytyvät täten suojan laajuus sekä tekijän oikeuksien suojaamiseksi käytettävissä olevat oikeuskeinot yksinomaan sen maan lakien mukaan, jossa suojaa vaaditaan.”

6 Mainitun yleissopimuksen 9 artiklan 1 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Tämän yleissopimuksen suojaamien kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijöillä on yksinoikeus sallia näiden teostensa millä tavalla ja missä muodossa tahansa tapahtuva toisintaminen.”

7 Saman yleissopimuksen 11 bis artiklan 1 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijöillä on yksinoikeus sallia:

– –

(ii) teoksen yleisradioinnin välittäminen yleisölle johtimitse tai edelleen yleisradioiminen silloin, kun tämä tapahtuu muun kuin alkuperäisen organisaation toimesta;

– –”

WIPOn tekijänoikeussopimus

8 Maailman henkisen omaisuuden järjestö (WIPO) hyväksyi Genevessä 20.12.1996 WIPOn tekijänoikeussopimuksen (jäljempänä WIPOn tekijänoikeussopimus), joka hyväksyttiin Euroopan yhteisön puolesta 16.3.2000 tehdyllä neuvoston päätöksellä 2000/278/EY (EYVL 2000, L 89, s. 6).

9 WIPOn tekijänoikeussopimuksen 1 artiklan, jonka otsikko on ”Suhde Bernin yleissopimukseen”, 4 kappaleessa määrätään seuraavaa:

”Sopimuspuolten tulee noudattaa Bernin yleissopimuksen 1–21 artiklaa ja sen liitettä.”

Unionin oikeus

10 Direktiivin 2001/29 johdanto-osan 9, 15 ja 32 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(9) Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien yhdenmukaistamisen on perustuttava suojan korkeaan tasoon, koska nämä oikeudet ovat ratkaisevan tärkeitä henkisen luomistyön kannalta. Niiden suojaaminen auttaa varmistamaan luovuuden ylläpitämisen ja kehittymisen niin tekijöiden, esittäjien, tuottajien, kuluttajien, kulttuurin, teollisuuden kuin suuren yleisön etujen mukaisesti. Tämän vuoksi henkisen omaisuuden tunnustetaan olevan erottamaton osa omaisuuden käsitettä.

– –

(15) Maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) piirissä joulukuussa 1996 järjestetty diplomaattikokous hyväksyi kaksi uutta sopimusta, WIPOn tekijänoikeussopimuksen ja WIPOn esitys- ja äänitesopimuksen, joista ensin mainittu koskee tekijöiden ja jälkimmäinen esittävien taiteilijoiden ja äänitetuottajien suojaa. Näillä sopimuksilla saatetaan tekijänoikeuden ja lähioikeuksien kansainvälistä suojaa merkittävästi ajan tasalle myös niin kutsutun digitaalisen asialistan osalta ja parannetaan keinoja torjua piratismia maailmanlaajuisesti. [Euroopan unionin] ja jäsenvaltioiden enemmistö ovat jo allekirjoittaneet nämä sopimukset ja ne ovat ryhtyneet toimenpiteisiin sopimusten ratifioimiseksi. Tämän direktiivin avulla edistetään myös eräiden uusien kansainvälisten velvoitteiden täytäntöönpanoa.

– –

(32) Tässä direktiivissä annetaan tyhjentävä luettelo poikkeuksista ja rajoituksista kappaleen valmistamista koskevaan oikeuteen ja yleisölle välittämistä koskevaan oikeuteen. Eräät poikkeukset ja rajoitukset koskevat vain kappaleen valmistamista koskevaa oikeutta. Tässä luettelossa otetaan aiheellisella tavalla huomioon jäsenvaltioiden erilaiset oikeudelliset perinteet samalla kun pyritään varmistamaan sisämarkkinoiden asianmukainen toiminta. Jäsenvaltioiden olisi sovellettava näitä poikkeuksia ja rajoituksia yhdenmukaisella tavalla ja tilannetta olisi arvioitava uudelleen tarkasteltaessa sitä tulevaa lainsäädäntöä, jolla tämä direktiivi pannaan täytäntöön.”

11 Direktiivin 2001/29 2 artiklassa, jonka otsikko on ”Kappaleen valmistamista koskeva oikeus”, säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että yksinoikeus sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain tapahtuva kappaleen valmistaminen on:

a) tekijöillä teostensa osalta;

– –”

12 Kyseisen direktiivin 3 artiklan, jonka otsikko on ”Oikeus välittää yleisölle teoksia ja oikeus saattaa muu aineisto yleisön saataviin”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on säädettävä, että tekijöillä on yksinoikeus sallia tai kieltää teostensa langallinen tai langaton välittäminen yleisölle, mukaan lukien teosten saattaminen yleisön saataviin siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teokset saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.”

13 Mainitun direktiivin 5 artiklan, jonka otsikko on ”Poikkeukset ja rajoitukset”, 2 ja 3 kohdassa säädetään muun muassa, että jäsenvaltiot voivat säätää tietyistä poikkeuksista tai rajoituksista saman direktiivin 2 ja 3 artiklassa säädettyyn kappaleen valmistamista koskevaan oikeuteen ja yleisölle välittämistä koskevaan oikeuteen kyseisessä artiklassa luetelluissa tapauksissa.

Ranskan oikeus

14 Ei-saatavilla-olevien 1900-luvun kirjojen digitaalisesta hyödyntämisestä 1.3.2012 annetulla lailla nro 2012-287 (loi n° 2012-287, du 1 er mars 2012, relative à l’exploitation numérique des livres indisponibles du XX ème siècle, JORF 2.3.2012, s. 3986) täydennettiin immateriaalioikeuskoodeksin (code de la propriété intellectuelle) ensimmäisen osan I osaston tekijänoikeuteen liittyvien ”[o]ikeuksien hyödyntämi[stä]” koskevaa III lukua IV jaksolla, jonka otsikko on ”Ei-saatavilla-olevien kirjojen digitaalista hyödyntämistä koskevat erityissäännökset” ja joka sisältää kyseisen koodeksin L. 134-1–L. 134-9 §:n. Eräitä näistä pykälistä on myöhemmin muutettu tai ne on kumottu Euroopan unionin oikeuden mukauttamista koskevista erilaisista säännöksistä kirjallisen ja taiteellisen omaisuuden sekä kulttuuriperinnön alalla 20.2.2015 annetulla lailla nro 2015-195 (loi n° 2015-195, du 20 février 2015, portant diverses dispositions d’adaptation au droit de l’Union européenne dans les domaines de la propriété littéraire et artistique et du patrimoine culturel; JORF 22.2.2015, s. 3294).

15 Immateriaalioikeuskoodeksin L. 134-1–L. 134-9 §:ssä, sellaisina kuin ne perustuvat näihin kahteen lakiin, säädetään seuraavaa:

”L. 134-1 §

Ei-saatavilla-olevalla kirjalla tarkoitetaan tässä jaksossa Ranskassa ennen 1.1.2001 julkaistua kirjaa, jota kustantaja ei enää levitä kaupallisesti ja jota ei ole tällä hetkellä julkaistu painetussa tai digitaalisessa muodossa.

L. 134-2 §

Perustetaan julkinen tietokanta, johon yleisö voi tutustua vapaasti ja maksutta verkkoviestintäpalvelun kautta ja jossa on luettelo ei-saatavilla-olevista kirjoista. Ranskan kansalliskirjasto valvoo sen toteuttamista ja päivittämistä sekä L. 134-4, L. 134-5 ja L. 134-6 §:ssä säädettyjen tietojen kirjaamista.

– –

L. 134-3 §

I. Kun kirja on ollut L. 134-2 §:ssä mainitussa tietokannassa yli kuuden kuukauden ajan, oikeutta antaa lupa digitaaliseen kappaleen valmistamiseen siitä tai sen digitaaliseen esittämiseen käyttää tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaava järjestö, josta säädetään tämän osan III luvun II osastossa ja jonka kulttuuriasioista vastaava ministeri on tässä tarkoituksessa hyväksynyt.

Jäljempänä L. 134-5 §:n 3 momentissa säädettyä tapausta lukuun ottamatta digitaalinen kappaleen valmistaminen kirjasta tai kirjan digitaalinen esittäminen sallitaan korvausta vastaan ilman yksinoikeutta viiden vuoden määräajaksi, joka voidaan uudistaa.

II. Hyväksytyillä järjestöillä on kelpoisuus puolustaa vastuullaan olevia oikeuksia tuomioistuimissa.

III. Edellä I momentissa säädetty hyväksyntä annetaan ottaen huomioon seuraavat seikat:

– –

2° tekijöillä ja kustantajilla on yhtä suuri edustus jäsenten keskuudessa ja johtoelimissä

– –

5° saatujen maksujen jakamista oikeudenhaltijoiden kesken koskevien sääntöjen oikeudenmukaisuus riippumatta siitä, ovatko oikeudenhaltijat kustannussopimuksen sopimuspuolia. Kirjan tekijän tai tekijöiden saamien maksujen määrä ei voi olla pienempi kuin kustantajan saamien maksujen määrä

6° todistelukeinot, joiden käyttöönottoa järjestö ehdottaa oikeudenhaltijoiden selvittämiseksi ja löytämiseksi saatujen maksujen jakamista varten

– –

L. 134-4 §

I. Ei-saatavilla-olevan kirjan tekijä tai kustantaja, jolla on oikeus valmistaa kyseisestä kirjasta painettu kappale, voi vastustaa sitä, että tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaava hyväksytty järjestö käyttää L. 134-3 §:n I momentin 1 kohdassa mainittua luvanantamisoikeutta. Vastustamisesta ilmoitetaan L. 134-2 §:n 1 momentissa mainitulle laitokselle kirjallisesti viimeistään kuuden kuukauden kuluttua kyseessä olevan kirjan merkitsemisestä samassa momentissa mainittuun tietokantaan.

– –

L. 134-5 §

Ellei tekijä tai kustantaja ole L. 134-4 §:n I momentissa säädetyn määräajan päätyttyä ilmoittanut vastustamisesta, tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaava järjestö ehdottaa, että kustantajalle, jolla on oikeus valmistaa ei-saatavilla-olevasta kirjasta painettu kappale, annetaan oikeus valmistaa kyseisestä kirjasta digitaalinen kappale ja esittää kyseinen kirja digitaalisesti.

– –

Tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaava järjestö antaa 1 momentissa mainitun hyödyntämisluvan yksinoikeudella kymmenen vuoden määräajaksi, joka voidaan uudistaa hiljaisesti.

– –

Ellei 1 momentissa mainittua ehdotusta hyväksytä – –, tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaava järjestö sallii digitaalisen kappaleen valmistamisen kirjasta tai kirjan digitaalisen esittämisen L. 134-3 §:n I momentin 2 kohdassa säädetyin edellytyksin.

– –

L. 134-6 §

Tekijä ja kustantaja, joilla on oikeus valmistaa ei-saatavilla-olevasta kirjasta painettu kappale, voivat milloin tahansa ilmoittaa yhdessä L. 134-3 §:ssä mainitulle tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaavalle järjestölle päätöksestään peruuttaa sen oikeus sallia digitaalinen kappaleen valmistaminen kyseisestä kirjasta ja kyseisen kirjan digitaalinen esittäminen.

Ei-saatavilla-olevan kirjan tekijä voi milloin tahansa päättää peruuttaa samassa L. 134-3 §:ssä mainitulta tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaavalta järjestöltä oikeuden sallia digitaalinen kappaleen valmistaminen kyseisestä kirjasta ja kyseisen kirjan digitaalinen esittäminen, jos hän esittää näytön siitä, että hän on mainitussa L. 134-3 §:ssä määriteltyjen oikeuksien ainoa haltija. Tekijä ilmoittaa päätöksestään järjestölle.

– –

L. 134-7 §

Conseil d'État'n asetuksella säädetään tarkemmin tämän jakson soveltamista koskevista yksityiskohtaisista säännöistä ja muun muassa L. 134-2 §:ssä säädetyn tietokannan käyttöä koskevista säännöistä, kerättyjen tietojen luonteesta ja muodosta ja tarkoituksenmukaisimmista julkistamistoimenpiteistä oikeudenhaltijoiden mahdollisimman hyvän tiedonsaannin takaamiseksi sekä L. 134-3 §:ssä säädetyn tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaavia järjestöjä koskevan hyväksynnän antamisen ja peruuttamisen edellytyksistä.

L. 134-9 §

L. 321-9 §:n kolmen ensimmäisen momentin säännöksistä poiketen L. 134-3 §:ssä mainitut hyväksytyt järjestöt käyttävät ei-saatavilla-olevien kirjojen hyödyntämisestä saadut maksut, joita ei ole voitu jakaa, koska niiden saajia ei ole kyetty selvittämään tai löytämään ennen L. 321-1 §:n viimeisessä momentissa säädetyn määräajan päättymistä, teosten luovan työn auttamista ja kirjailijoiden kouluttamista koskeviin toimiin ja yleistä lukemisharrastusta edistäviin kirjastojen toteuttamiin toimiin.

– –"

16 Immateriaalioikeuskoodeksin L. 134-1–L. 134-9 §:n soveltamista koskevia yksityiskohtaisia sääntöjä on myöhemmin täsmennetty kyseisen koodeksin L. 134-7 §:n mukaisesti asetuksella nro 2013-182, jolla mainittuun koodeksiin on muun muassa lisätty R. 134-11 §, jossa säädetään seuraavaa:

"L. 134-7 §:ssä mainitut julkistamistoimenpiteet sisältävät kulttuuriasioista vastaavan ministeriön aloitteesta yhteistyössä tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaavien järjestöjen sekä kirja-alan ammattijärjestöjen kanssa toteutetun tiedotuskampanjan.

Kyseinen kampanja käsittää verkkoviestintäpalvelua koskevien toimenpiteiden esittämisen, sähköisen suoramainonnan, irtoliitteiden julkaisemisen kansallisessa lehdistössä ja mainosbannerien levittämisen internetin tietosivustoilla.

Kampanja alkaa R. 134-1 §:n 1 momentissa säädettynä ajankohtana ja se jatkuu kuuden kuukauden ajan."

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

17 Immateriaalioikeuskoodeksissa ”ei-saatavilla-olevalla kirjalla” tarkoitetaan Ranskassa ennen 1.1.2001 julkaistua kirjaa, jota ei enää levitetä kaupallisesti ja jota ei enää julkaista painetussa tai digitaalisessa muodossa. Kyseisen koodeksin L. 134-1–L. 134-9 §:llä on otettu käyttöön järjestely, jolla kyseiset kirjat pyritään saattamaan uudelleen saataville järjestämällä niiden kaupallinen hyödyntäminen digitaalisessa muodossa. Asetuksessa nro 2013-182 on täsmennetty kyseisten säännösten soveltamista koskevat yksityiskohtaiset säännöt.

18 Soulier ja Doke, jotka kummatkin ovat kirjallisten teosten tekijöitä, vaativat 2.5.2013 rekisteröidyllä kannekirjelmällä Conseil d’État’ta (ylin hallintotuomioistuin, Ranska) kumoamaan asetuksen nro 2013-182.

19 He väittivät vaatimustensa tueksi muun muassa, että immateriaalioikeuskoodeksin L. 134-1–L. 134-9 §:ssä otetaan käyttöön poikkeus tai rajoitus, joka koskee direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa säädettyä yksinoikeutta valmistaa teoksesta kappale, ja että kyseinen poikkeus tai rajoitus ei kuulu niihin poikkeuksiin ja rajoituksiin, jotka on lueteltu tyhjentävästi sen 5 artiklassa.

20 Syndicat des écrivains de langue française (SELF), Autour des auteurs -järjestö ja 35 luonnollista henkilöä osallistuivat myöhemmin oikeudenkäyntiin väliintulijoina tukeakseen Soulier’n ja Doken vaatimuksia.

21 Premier ministre ja ministre de la Culture et de la Communication vaativat omissa puolustuskirjelmissään kyseisten vaatimusten hylkäämistä.

22 SOFIA osallistui myöhemmin oikeudenkäyntiin väliintulijana ja vaati samoin mainittujen vaatimusten hylkäämistä. SOFIA on esittänyt olevansa järjestö, jossa tekijöillä ja kustantajilla on yhtä suuri edustus ja jonka tehtävänä on hallinnoida oikeutta sallia digitaalinen kappaleen valmistaminen ei-saatavilla-olevista kirjoista tai kyseisten kirjojen digitaalinen esittäminen, oikeutta lainata yleisölle ja maksua yksityisestä digitaalisesta kopioinnista kirjallisuuden alalla.

23 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin hylkäsi ensin kaikki Soulier’n ja Doken muihin oikeusperustoihin kuin direktiivin 2001/29 2 ja 5 artiklaan perustuvat kanneperusteet, minkä jälkeen se ryhtyi tutkimaan kyseisiä artikloja koskevia kanneperusteita ja huomautti heti alkuun, että oikeudenkäyntiasiaan liittyvän kyseisen näkökohdan tarkastelu riippuu siitä, miten mainittuja artikloja on tulkittava.

24 Tässä tilanteessa Conseil d’État päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Ovatko direktiivin 2001/29 [2 ja 5 artikla] esteenä sille, että [immateriaalioikeuskoodeksin L. 134-1–L. 134-9 §:ssä käyttöön otetun] kaltaisen säännöstön mukaan tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaavat hyväksytyt järjestöt voivat käyttää oikeutta sallia digitaalinen kappaleen valmistaminen ei-saatavilla-olevista kirjoista tai kyseisten kirjojen digitaalinen esittäminen, vaikka kyseisessä säännöstössä samalla annetaankin näiden kirjojen tekijöille tai oikeudenhaltijoille mahdollisuus vastustaa tämän oikeuden käyttöä tai lopettaa se säännöstössä määritellyin edellytyksin?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

Alustavat huomautukset

25 On selvää yhtäältä, että pääasiassa kyseessä oleva kansallinen säännöstö ei koske pelkästään direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa tarkoitettua oikeutta sallia digitaalinen kappaleen valmistaminen ei-saatavilla-olevista kirjoista vaan myös oikeutta sallia kyseisten kirjojen digitaalinen esittäminen ja että tällainen esittäminen on mainitun direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua ”yleisölle välittämistä”.

26 Kyseinen säännöstö ei toisaalta kuulu minkään sellaisen poikkeuksen ja rajoituksen soveltamisalaan, joista jäsenvaltioilla on direktiivin 2001/29 5 artiklan nojalla oikeus säätää kyseisen direktiivin 2 artiklan a alakohdassa säädetyn kappaleen valmistamista koskevan oikeuden ja sen 3 artiklan 1 kohdassa säädetyn yleisölle välittämistä koskevan oikeuden osalta. Mainitulla direktiivillä sallittujen poikkeusten ja rajoitusten luettelo on kuitenkin tyhjentävä, kuten kyseisen direktiivin johdanto-osan 32 perustelukappaleesta ilmenee.

27 Tästä seuraa, ettei direktiivin 2001/29 5 artiklalla ole merkitystä pääasian kannalta.

28 Tämän perusteella on katsottava, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohtaa ja 3 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä sille, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen kansallisen säännöstön mukaan tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaava hyväksytty järjestö voi käyttää oikeutta sallia digitaalinen kappaleen valmistaminen ei-saatavilla-olevista kirjoista ja kyseisten kirjojen digitaalinen yleisölle välittäminen, vaikka kyseisessä säännöstössä samalla annetaankin näiden kirjojen tekijöille tai oikeudenhaltijoille mahdollisuus vastustaa tämän oikeuden käyttöä tai lopettaa se kyseisessä säännöstössä määritellyin edellytyksin.

Unionin tuomioistuimen vastaus

29 Direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa ja 3 artiklan 1 kohdassa säädetään, että jäsenvaltiot antavat tekijöille yksinoikeuden sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti millä keinolla ja missä muodossa tahansa tapahtuva kappaleen valmistaminen teostensa osalta ja yksinoikeuden sallia tai kieltää näiden teosten välittäminen yleisölle.

30 Tältä osin on huomautettava aluksi, että kyseisillä säännöksillä tekijöille taatun suojan on oltava ulottuvuudeltaan laaja (tuomio 16.7.2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, 43 kohta ja tuomio 1.12.2011, Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, 96 kohta).

31 Kyseinen suoja on ymmärrettävä siis siten, ettei se koske ainoastaan direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa ja 3 artiklan 1 kohdassa taattujen oikeuksien nauttimista vaan se ulottuu myös mainittujen oikeuksien käyttämiseen.

32 Tällainen tulkinta saa tukea Bernin yleissopimuksesta, jonka 1–21 artiklaa unionin on noudatettava WIPOn tekijänoikeussopimuksen – jonka sopimuspuoli unioni on ja joka direktiivillä 2001/29 pyritään nimenomaan panemaan täytäntöön, kuten kyseisen direktiivin johdanto-osan 15 perustelukappaleessa todetaan – 1 artiklan 4 kappaleen nojalla. Kyseisen yleissopimuksen 5 artiklan 2 kappaleesta näet ilmenee, että siinä tekijöille taattu suoja ulottuu sen 9 artiklan 1 kappaleessa ja sen 11 bis artiklan 1 kappaleessa tarkoitettujen kappaleen valmistamista ja yleisölle välittämistä koskevien oikeuksien, jotka vastaavat direktiivillä 2001/29 suojattuja oikeuksia, sekä nauttimiseen että käyttämiseen.

33 Tämän jälkeen on korostettava, että direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdalla ja 3 artiklan 1 kohdalla tekijöille taatut oikeudet ovat luonteeltaan ehkäiseviä siinä mielessä, että joka kerta, kun kolmas valmistaa teoksesta kappaleen tai välittää sen yleisölle, hänen on saatava siihen ensin teoksen tekijän suostumus (kappaleenvalmistusoikeudesta ks. vastaavasti tuomio 16.7.2009, Infopaq International, C-5/08, EU:C:2009:465, 57 ja 74 kohta ja tuomio 4.10.2011, Football Association Premier League ym., C-403/08 ja C-429/08, EU:C:2011:631, 162 kohta sekä yleisölle välittämisen oikeudesta ks. vastaavasti tuomio 15.3.2012, SCF Consorzio Fonografici, C-135/10, EU:C:2012:140, 75 kohta ja tuomio 13.2.2014, Svensson ym., C-466/12, EU:C:2014:76, 15 kohta).

34 Tästä ilmenee, että jollei direktiivin 2001/29 5 artiklassa tyhjentävästi säädetyistä poikkeuksista ja rajoituksista muuta johdu, sitä, että kolmas käyttää teosta ilman tällaista etukäteen annettua suostumusta, on aina pidettävä kyseisen teoksen tekijän oikeuksien loukkauksena (ks. vastaavasti tuomio 27.3.2014, UPC Telekabel Wien, C-314/12, EU:C:2014:192, 24 ja 25 kohta).

35 Tämän jälkeen on todettava, ettei direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa ja 3 artiklan 1 kohdassa täsmennetä sitä tapaa, jolla tekijän etukäteen antaman suostumuksen on ilmettävä, joten kyseisiä säännöksiä ei voida tulkita siten, että ne edellyttävät, että tällainen suostumus on välttämättä ilmaistava nimenomaisesti. On sitä vastoin katsottava, että mainituissa säännöksissä sallitaan myös suostumuksen ilmaiseminen implisiittisesti.

36 Unionin tuomioistuin katsoi siten asiassa, jossa sille esitettiin kysymyksiä uuden yleisön käsitteestä, että tilanteessa, jossa tekijä on sallinut etukäteen nimenomaisesti ja varauksetta artikkeliensa julkaisemisen lehtitalon internetsivustolla turvautumatta lisäksi teknisiin toimenpiteisiin, joilla rajoitetaan pääsyä kyseisiin teoksiin muilta internetsivustoilta käsin, kyseisen tekijän voitiin katsoa sallineen mainittujen teosten välittämisen kaikille internetin käyttäjille (ks. vastaavasti tuomio 13.2.2014, Svensson ym., C-466/12, EU:C:2014:76, 25–28 ja 31 kohta).

37 Tekijöiden korkeatasoisen suojelun tavoite, johon direktiivin 2001/29 johdanto-osan yhdeksännessä perustelukappaleessa viitataan, edellyttää kuitenkin, että olosuhteet, joissa implisiittinen suostumus voidaan hyväksyä, on määriteltävä tiukasti, jottei tekijän etukäteen antamaa suostumusta koskeva periaate jäisi itsessään vaikutuksettomaksi.

38 Erityisesti on niin, että jokaiselle tekijälle on tosiasiallisesti ilmoitettava siitä, että kolmas käyttää hänen teostaan tulevaisuudessa, ja siitä, mitä keinoja hänellä on käytettävinään kyseisen käytön kieltämiseksi, jos hän näin haluaa.

39 Jos kyseisestä tulevasta käytöstä ei ole ilmoitettu tosiasiallisesti etukäteen, tekijä ei voi ottaa siihen kantaa eikä näin ollen kieltää sitä tarvittaessa, joten hänen implisiittisen suostumuksensa antaminen on tältä osin täysin hypoteettista.

40 Tämän johdosta sellaisten takeiden puuttuessa, joilla varmistetaan, että tekijöille ilmoitetaan tosiasiallisesti heidän teostensa suunnitellusta käytöstä ja heidän käyttöönsä annetuista keinoista kieltää se, tekijöiden on tosiasiassa mahdotonta ottaa millään tavalla kantaa tällaiseen käyttöön.

41 Pääasiassa kyseessä olevan kaltaisesta kansallisesta säännöstöstä on todettava, että sen mukaan hyväksytty järjestö voi käyttää oikeutta sallia ei-saatavilla-olevien kirjojen digitaalinen hyödyntäminen mutta siinä annetaan myös kyseisten kirjojen tekijöille aikaisemmassa vaiheessa mahdollisuus vastustaa tällaista käyttöä kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun mainitut kirjat on sisällytetty tätä varten perustettuun tietokantaan.

42 Tällaisella säännöstöllä käyttöön otetun vastustamisoikeuden toteuttaminen kaikkien asianomaisia kirjoja koskevien oikeuksien haltijoiden ja etenkin tekijöiden hyväksi johtaa siis kyseisten teosten käytön kieltämiseen, kun taas sitä, ettei joku tekijä ole vastustanut käyttöä asetetun määräajan kuluessa, voidaan tarkastella direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdan ja 3 artiklan 1 kohdan kannalta hänen mainittuun käyttöön antamansa implisiittisen suostumuksen ilmaisuna.

43 Ennakkoratkaisupyynnöstä ei kuitenkaan ilmene, että mainittu säännöstö sisältää menetelmän, jolla taataan tekijöiden tosiasiallinen ja yksilöllinen tiedottaminen. On siis mahdollista, että joillakin asianomaisista tekijöistä ei ole todellisuudessa edes tietoa heidän teostensa suunnitellusta käytöstä ja siis että he eivät voi ottaa siihen kantaa suuntaan tai toiseen. Pelkästään sitä, etteivät he ole vastustaneet käyttöä, ei näin ollen voida pitää heidän kyseiselle käytölle antamansa implisiittisen suostumuksen ilmaisuna.

44 Näin on varsinkin, koska tällainen säännöstö koskee kirjoja, jotka on tosin joskus aikaisemmin julkaistu ja joita on levitetty kaupallisesti mutta joita ei kuitenkaan nykyään enää julkaista eikä levitetä kaupallisesti. Tämä erityinen asiayhteys on esteenä sille, että voitaisiin kohtuudella olettaa, että jos näiden ”unohdettujen” kirjojen tekijät eivät ole vastustaneet teostensa ”henkiin herättämistä”, he suhtautuvat siihen silti myönteisesti kyseisten teosten käyttämiseksi kaupallisesti digitaalisessa muodossa.

45 Direktiivi 2001/29 ei tosin ole esteenä sille, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisella säännöstöllä pyritään sellaiseen tavoitteeseen, kuten esimerkiksi ei-saatavilla-olevien kirjojen digitaaliseen hyödyntämiseen kuluttajien ja koko yhteiskunnan kulttuuriin liittyvien etujen mukaisesti. Kyseiseen tavoitteeseen pyrkiminen ja noiden etujen huomioon ottaminen ei voi kuitenkaan oikeuttaa poikkeusta, josta unionin lainsäätäjä ei ole säätänyt kyseisellä direktiivillä tekijöille varmistettuun suojaan.

46 Lopuksi on huomautettava, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen säännöstön johdosta etenkin tekijät voivat lopettaa heidän teostensa kaupallisen hyödyntämisen digitaalisessa muodossa toimimalla joko yhteisestä sopimuksesta niiden kanssa, jotka ovat kustantaneet kyseiset teokset painetussa muodossa, tai yksin, kuitenkin sillä edellytyksellä, että tässä jälkimmäisessä tapauksessa he esittävät näytön siitä, että he ovat mainittuja teoksia koskevien oikeuksien ainoita haltijoita.

47 Tältä osin on huomautettava ensimmäiseksi, että siitä, että direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa ja 3 artiklan 1 kohdassa säädetyt kappaleen valmistamista ja yleisölle välittämistä koskevat oikeudet ovat yksinoikeuksia, ilmenee, että tekijät ovat ainoita henkilöitä, joille kyseisessä direktiivissä annetaan alkuperäisesti heidän teostensa hyödyntämisoikeus (ks. vastaavasti tuomio 9.2.2012, Luksan, C-277/10, EU:C:2012:65, 53 kohta).

48 Tästä seuraa, että vaikka direktiivissä 2001/29 ei kielletäkään jäsenvaltioita antamasta tiettyjä oikeuksia tai tiettyjä etuja myöskin kustantajien kaltaisille kolmansille, tämä edellyttää kuitenkin sitä, etteivät kyseiset oikeudet ja edut loukkaa niitä oikeuksia, jotka mainitulla direktiivillä annetaan yksinomaisesti tekijöille (ks. vastaavasti tuomio 12.11.2015, Hewlett-Packard Belgium, C-572/13, EU:C:2015:750, 47–49 kohta).

49 Näin ollen on katsottava, että kun teoksen tekijä päättää pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen säännöstön soveltamisen yhteydessä lopettaa tulevaisuuden osalta kyseisen teoksen hyödyntämisen digitaalisessa muodossa, kyseistä oikeutta on voitava käyttää ilman, että tämä riippuisi tietyissä tapauksissa muiden kuin sellaisten henkilöiden yhteisymmärryksestä, joille kyseinen tekijä on etukäteen antanut luvan ryhtyä tällaiseen digitaaliseen hyödyntämiseen, ja siis sellaisen kustantajan antamasta luvasta, jolla on sitä paitsi vain mainitun teoksen hyödyntämistä painetussa muodossa koskevat oikeudet.

50 Toiseksi on todettava, että Bernin yleissopimuksen, joka sitoo unionia tämän tuomion 32 kohdassa esitetyistä syistä, 5 artiklan 2 kappaleesta seuraa, että tekijöille kyseisellä sopimuksella annettujen kappaleen valmistamista ja yleisölle levittämistä koskevien oikeuksien, jotka vastaavat direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohdassa ja 3 artiklan 1 kohdassa säädettyjä oikeuksia, nauttiminen ja käyttäminen eivät voi edellyttää minkään muodollisuuden noudattamista.

51 Tästä seuraa etenkin, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen säännöstön yhteydessä teoksen tekijän on voitava lopettaa se, että kolmas käyttää hänellä kyseiseen teokseen olevia oikeuksia hyödyntää teosta digitaalisessa muodossa, ja kieltää näin kolmannelta kaikenlainen tuleva käyttö digitaalisessa muodossa tarvitsematta noudattaa ensin tietyissä tilanteissa muodollisuutta, jonka mukaan on näytettävä toteen, etteivät muut henkilöt ole lisäksi teosta koskevien muiden oikeuksien, kuten sen hyödyntämistä painetussa muodossa koskevien oikeuksien, haltijoita.

52 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella kysymykseen on vastattava, että direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohtaa ja 3 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä sille, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen kansallisen säännöstön mukaan tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaava hyväksytty järjestö voi käyttää oikeutta sallia digitaalinen kappaleen valmistaminen ei-saatavilla-olevista kirjoista eli kirjoista, jotka on julkaistu Ranskassa ennen 1.1.2001 ja joita ei enää levitetä kaupallisesti eikä julkaista painetussa tai digitaalisessa muodossa, tai kyseisten kirjojen digitaalinen yleisölle välittäminen, vaikka kyseisessä säännöstössä samalla annetaankin näiden kirjojen tekijöille tai oikeudenhaltijoille mahdollisuus vastustaa tämän oikeuden käyttöä tai lopettaa se kyseisessä säännöstössä määritellyin edellytyksin.

Oikeudenkäyntikulut

53 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY 2 artiklan a alakohtaa ja 3 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä sille, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen kansallisen säännöstön mukaan tekijänoikeusmaksujen keräämisestä ja jakamisesta vastaava hyväksytty järjestö voi käyttää oikeutta sallia digitaalinen kappaleen valmistaminen ei-saatavilla-olevista kirjoista eli kirjoista, jotka on julkaistu Ranskassa ennen 1.1.2001 ja joita ei enää levitetä kaupallisesti eikä julkaista painetussa tai digitaalisessa muodossa, tai kyseisten kirjojen digitaalinen yleisölle välittäminen, vaikka kyseisessä säännöstössä samalla annetaankin näiden kirjojen tekijöille tai oikeudenhaltijoille mahdollisuus vastustaa tämän oikeuden käyttöä tai lopettaa se kyseisessä säännöstössä määritellyin edellytyksin.

Allekirjoitukset